

Ireneusz Bieniecki

Kształcenie podoficerów zawodowych w Szkole Wojsk Ochrony Pogranicza w Kętrzynie w latach 1967-1991

Problematyka szkolenia i przygotowania do służby podoficerów zawodowych Wojsk Ochrony Pogranicza nie wzbudzała do tej pory większego zainteresowania historyków, co skutkowało bardzo ograniczoną ilością publikacji z tego zakresu. Za jedyne opracowanie na ten temat, o znikomej wartości, należy uznać publikację Henryka Dominiczaka *Centrum Szkolenia Wojsk Ochrony Pogranicza w Kętrzynie 1946-1986*, która jednak ze względu na końcową cezurę nie obejmuje całego okresu funkcjonowania tego ośrodka szkolenia. W książce tej, wydanej w niedużym nakładzie, szkoleniu podoficerów zawodowych WOP autor poświęcił zaledwie niecałe trzy strony (169-171)¹. Zasadne wydaje się więc podjęcie tej tematyki i przedstawienie jej w szerszym wymiarze.

Szkolenie podoficerów tej formacji, mające na celu ich przygotowanie do służby zawodowej, były organizowane w Kętrzynie w ramach kursów, zanim powołano Podoficerską Szkołę Zawodową Wojsk Ochrony Pogranicza. W roku 1960 podstawowe cele takiego kursu zorganizowanego przy Oficerskiej Szkole WOP określono następująco:

- doskonalenie podoficerów nadterminowych pod względem ogólnowojskowym w celu przekwalifikowania ich do służby zawodowej,
- rozwinięcie kwalifikacji niezbędnych dla podoficerów zawodowych WOP,
- wszczęcie wysokiej wymagalności w służbie w połączeniu z troskliwym stosunkiem do podwładnych.

Ta forma szkolenia trwała trzy miesiące (450 godzin nauki), a egzamin końcowy obejmował sześć przedmiotów: szkolenie polityczne, graniczne, taktyczne, ogniowe, musztrę i regulaminy. Oceny z pozostałych były wystawiane na podstawie wyników uzyskanych przez słuchaczy podczas kursu².

---

¹ H. Dominiczak, *Centrum Szkolenia Wojsk Ochrony Pogranicza w Kętrzynie 1946-1986*, Warszawa 1986, s. 268.

² ASG w Szczecinie, 1011, t. 119, Program szkolenia dla kursu podoficerów nadterminowych przy OSWOP, Warszawa 1960, s. 1.

Kursy szkoleniowe dla podoficerów nadterminowych – kandydatów do wojskowej służby zawodowej, trwające trzy miesiące, organizowano w Ośrodku Szkolenia Wojsk Ochrony Pogranicza w Kętrzynie w latach 1961–1964³.

Już w roku 1961 dowódca WOP płk Eugeniusz Dostojewski wydał komendantowi Oficerskiej Szkoły WOP polecenie zorganizowania przy tej placówce trzymiesięcznego nieetatowego kursu dla 110 podoficerów nadterminowych – kandydatów do wojskowej służby zawodowej. Kurs trwał od 1 marca do 30 maja 1961 r.⁴ W następnym roku przy Oficerskiej Szkole WOP zorganizowano trwający trzy miesiące nieetatowy kurs dla 100 podoficerów nadterminowych – kandydatów do wojskowej służby zawodowej (od 5 kwietnia do 5 lipca 1962 r.)⁵.

Należy jednak nadmienić, że konieczność organizowania w tej formacji nieetatowych szkół i kursów szkoleniowych dla specjalistów spośród żołnierzy zasadniczej służby wojskowej oraz potrzeba należytego zabezpieczenia gotowości bojowej strażnic i odwodów w okresie trwania tych kursów skutkowałą wprowadzeniem wydłużonego, trwającego siedem miesięcy okresu szkolenia (25 lutego – 10 października 1963 r.) w podoficerskich szkołach funkcjonujących w brygadach WOP⁶.

Jesienią 1963 r. ukazały się wytyczne szefa sztabu WOP w sprawie akcji werbunkowej i szkolenia kandydatów na podoficerów tej formacji. W dokumencie tym szef sztabu WOP płk Bronisław Wąsowski polecił dowódcom brygad WOP i oddziałów WOP, aby zorganizowali kampanię propagandowo-wyjaśniającą w sprawie skróconego trybu przygotowania na podoficerów zawodowych w grupie żołnierzy zasadniczej służby wojskowej z rocznika 1943. W tym celu w jednostkach tej formacji wyznaczono komisje kierowane przez zastępców dowódców ds. liniowych, które dokonywały kwalifikacji kandydatów na podoficerów zawodowych na podstawie indywidualnych rozmów z kandydatami oraz wytycznych opracowanego zarządzenia. O załatwieniu prośby kandydata decydował ostatecznie dowódca jednostki.

Po trzech miesiącach szkolenia elewów poddawano egzaminowi kwalifikacyjnemu w celu stwierdzenia ich przydatności do dalszego szkolenia w charakterze kandydatów na podoficerów zawodowych. Słuchaczy niezakwalifikowanych do dalszego szkolenia przenoszono do plutonów przygotowujących podoficerów zasadniczej służby wojskowej⁷. Na potrzeby całej formacji ustalono dla jednostek WOP limit 197 żoł-

³ ASG w Szczecinie, 2383, t. 39, Opracowanie płk. T. Jagodzińskiego *Szkolenie w Wojskach Ochrony Pogranicza z 5 II 1983 r.* przeznaczone do wydawnictwa „Dzieło II”, s. 5–6.

⁴ ASG w Szczecinie, 1350, t. 1, Rozkazy i zarządzenia d-cy WOP, Rozkaz d-cy WOP nr pf 11/WOP w sprawie zorganizowania kursu dla podoficerów nadterminowych WOP, 7 II 1961 r., s. 1–2.

⁵ *Ibidem*, 1350, t. 20, Rozkazy i zarządzenia d-cy WOP, Rozkaz d-cy WOP nr pf 24/WOP w sprawie zorganizowania kursu dla podoficerów nadterminowych WOP, 7 III 1962 r., s. 1–2.

⁶ *Ibidem*, 1350, t. 21, Rozkazy i zarządzenia d-cy WOP, Rozkaz d-cy WOP nr 0179/WOP w sprawie szkolenia w jednostkach WOP podoficerów i specjalistów spośród żołnierzy służby zasadniczej rocznika 1942, 14 XII 1962 r., s. 1.

⁷ *Ibidem*, 1528, t. 16, Wytyczne szefa sztabu WOP płk. B. Wąsowskiego do zarządzenia d-cy WOP nr 0190 z 28 X 1963 r. w sprawie akcji werbunkowej i szkolenia kandydatów na podoficerów zawodowych, 20 XII 1963 r., s. 1–3.

nierzy wytypowanych do siedmiu ośrodków w celu ich wyszkolenia na podoficerów zawodowych.

Tabela 1. Limit wytypowanych żołnierzy do szkolenia w ośrodkach WOP na podoficerów zawodowych w końcu 1963 r.

Jednostki typujące	Szkoła Podoficerska			Podof.	Podof.	Szkoła	Szkoła
	3. BWOP	8. BWOP	12. BWOP	Szkoła Łączn. WOP	Samochod. WOP	Specjalistów Morskich WOP	d-ców POWT WOP
Karpacka BWOP	10	–	–	2	2	1	2
Górnośląska BWOP	–	7	–	2	2	1	2
Sudecka BWOP	–	6	–	2	2	1	2
Łużycka BWOP	–	10	–	2	2	1	2
Lubuska BWOP	–	7	–	2	2	1	2
Pomorska BWOP	–	–	12	2	2	3	2
Bałtycka BWOP	–	–	8	2	2	3	5
Kaszubska BWOP	–	–	10	2	2	3	2
Kętrzyński OWOP	5	–	–	1	1	1	1
Białostocki OWOP	5	–	–	1	1	1	1
Chełmski OWOP	5	–	–	1	1	1	1
Przemyski OWOP	5	–	–	1	1	1	1
Podoficerska Szkoła Łączności	–	–	–	10	–	–	5
Szkoła Specjalistów Morskich WOP	–	–	–	–	–	10	1
Ogółem	30	30	30	30	20	28	29

Źródło: ASG w Szczecinie, 1528, t. 16, Wytyczne szefa sztabu WOP płk. Bronisława Wąsowskiego do zarządzenia d-cy WOP nr 0190 z 28 X 1963 r. w sprawie akcji werbunkowej i szkolenia kandydatów na podoficerów zawodowych, 20 XII 1963 r., s. 1–3 (POWT – posterunek obserwacji wzrokowo-technicznej).

Na drugą połowę lat sześćdziesiątych XX w. przypadały znaczące przekształcenia w systemie polskiego szkolnictwa wojskowego. Objęły one placówki dydaktyczne kształcące personel dla korpusu podoficerskiego WOP, kadre oficerską WOP oraz całego Wojska Polskiego. Najwcześniej, bo już w roku 1966, rozformowano Szkołę Podoficerów Sanitarnych WOP w Szczecinie. Rok później została rozwiązana Szkoła Specjalistów Morskich WOP w Gdańsku-Nowym Porcie⁸. W roku 1967 podjęto też decyzję o przekształceniu szkół oficerskich WP w wyższe szkoły oficerskie o czteroletnim cyklu nauczania. Jednocześnie kształcenie kadr dla WOP zostało powierzone Wyższej

⁸ I. Bieniecki, *Szkoła Specjalistów Morskich Wojsk Ochrony Pogranicza (1950–1967)*, „Biuletyn Historyczny Muzeum Marynarki Wojennej” 2001, nr 17, s. 95–102.

Szkolenie resortowe i pozaresortowe

Szkole Oficerskiej Wojsk Zmechanizowanych im. Tadeusza Kościuszki we Wrocławiu, w związku z czym w roku 1968 rozformowano Oficerską Szkołę WOP w Kętrzynie.

W roku 1968 zostały rozformowane też dwie kolejne placówki przygotowujące personel podoficerski dla WOP – Szkoła Podoficerska Łączności WOP w Zgorzelcu oraz Szkoła Samochodowa WOP w Białymstoku⁹. Jednak ze względu na dużą liczbę wakatów na stanowiskach przewidzianych dla podoficerów zawodowych w całej formacji w roku 1967 w byłej Oficerskiej Szkole WOP w Kętrzynie zorganizowano PSZ WOP. Powołanie tej placówki miało na celu polepszenie systemu uzupełniania korpusu podoficerów zawodowych.

Zgodnie z zarządzeniem szefa Sztabu Generalnego WP nr 0128/org. z 8 września 1967 r. w PSZ WOP miało podwyższać kwalifikacje 144 elewów. Pierwsza promocja absolwentów odbyła się w 1968 r.¹⁰ W roku 1967/1968 kandydaci na elewów do tej placówki byli wcielani z wojskowych komend rejonowych oraz jednostek wojskowych. Rok szkoleniowy trwał dziesięć miesięcy (bez praktyki – od 2 listopada 1967 do 31 sierpnia 1968 r.), a na szkolenie bojowe i polityczne planowano w każdym miesiącu 23 dni po siedem godzin zajęć (godzina lekcyjna trwała 45 minut). W godzinach popołudniowych organizowano obowiązkową naukę własną elewów w wymiarze dwóch godzin lekcyjnych każdego dnia. Na zakończenie szkolenia odbywały się egzaminy końcowe. W ramach programu szkolenia realizowano ogółem 1591 godz. zajęć (100 proc.). Z tej liczby godzin najwięcej czasu pochłaniały takie przedmioty, jak:

- szkolenie taktyczne – 26,4 proc. (420),
- szkolenie ogniowe – 14,1 proc. (224),
- szkolenie społeczno-polityczne – 12,2 proc. (194),
- szkolenie graniczne – 12,1 proc. (193),
- szkolenie techniczne – 8,8 proc. (140)¹¹.

Do egzaminów końcowych dopuszczani byli słuchacze zakwalifikowani przez radę pedagogiczną szkoły. W szkołach typu dowódczego zdawali oni następujące przedmioty:

- szkolenie społeczno-polityczne (teoretycznie),
- szkolenie taktyczne (teoretycznie i praktycznie),
- szkolenie ogniowe (teoretycznie i praktycznie),
- musztrę (praktycznie),
- wychowanie fizyczne (praktycznie),
- metodykę szkolenia (praktycznie)¹².

⁹ Z. Jackiewicz, *Wojska Ochrony Pogranicza 1945–1991. Krótki informator historyczny*, Kętrzyn 1998, s. 159–160.

¹⁰ *Informacja o działalności Wojsk Ochrony Pogranicza w latach 1971–1975* (oprac. DWOP – odpis w zbiorach autora), s. 80–81.

¹¹ ASG w Szczecinie, 1615, t. 29, Program szkolenia PSZ WOP, Warszawa 1967, s. 5.

¹² *Ibidem*, 1648, t. 7, Zarządzenie GISZ gen. broni J. Bordziłowskiego nr pf 58 w sprawie przeprowadzenia egzaminów końcowych i zasad oceniania uczniów w podoficerskich szkołach zawodowych rodzajów wojsk i służb, 2 VIII 1967 r., s. 1–6. Zob. *ibidem*, 1620, t. 14, Wytuczne

Ponieważ PSZ WOP w roku szkolnym 1967/1968 funkcjonowała przy Oficerskiej Szkole WOP, w związku z tym szkoleniem w tej placówce kierował wydział szkolenia (komendantem szkoły był mjr Stanisław Wójcik). W tym czasie szkoła podoficerska działała w składzie dwóch kompanii (razem 155 elewów), w tym:

- jedna kompania (trzy plutony) – 77 elewów (d-ca kpt. Wiesław Sosnowski),
- druga kompania (trzy plutony) – 78 elewów (d-ca kpt. Kazimierz Bińkowski).

Kontrolujący w tym czasie proces szkolenia w PSZ WOP uznali, że „opracowany przez Inspektorat OT [Obrony Terytorialnej – I.B.] program nie odpowiada potrzebom WOP. Program jest przeładowany tematyką piechoty do szczebla plutonu. Ponadto program z wyszkolenia ogniowego nie precyzuje, jakiego rodzaju strzelania powinien odbyć elew szkoły”¹³.

Nauka w szkole łącznie z praktyką w jednostkach trwała 12 miesięcy. Na szkolenie bojowe i polityczne planowano w każdym miesiącu 23 dni szkoleniowe – po siedem godzin dziennie. Godzina lekcyjna trwała 45 minut. Elewi mieli obowiązkową naukę własną w wymiarze dwóch godzin lekcyjnych dziennie, którą organizowano po południu. Na zakończenie szkolenia przeprowadzano egzaminy końcowe.

Z ogólnej liczby 1570 godzin (100 proc.) szkolenia programowego w PSZ WOP najwięcej czasu przeznaczano na:

- szkolenie wojskowe (ogólne) – 74,9 proc. (1176 godzin),
- szkolenie specjalistyczne (graniczne) – 12,8 proc. (200 godzin),
- szkolenie społeczno-polityczne – 12,3 proc. (194 godziny).

Szkolenie społeczno-polityczne realizowane było według programu i wytycznych Głównego Zarządu Politycznego WP.

W szkoleniu wojskowym (ogólnym) najwięcej czasu przewidywano na następujące zajęcia:

- szkolenie taktyczne – 26,9 proc. (423 godziny),
- szkolenie ogniowe – 14,6 proc. (230 godzin),
- szkolenie techniczne – 8,9 proc. (140 godzin),
- wychowanie fizyczne – 5,1 proc. (80 godzin)¹⁴.

Pierwszym rokiem szkolnym w PSZ WOP był rok 1967/1968. W kolejnych latach PSZ WOP ukończyła następująca liczba osób:

- 1967/1968 – 143,
- 1968/1969 – 198,
- 1969/1970 – 131.

---

do przeprowadzenia egzaminów końcowych i zasad oceniania uczniów w PSZ WOP, 8 VII 1968 r., s. 1–7.

¹³ *Ibidem*, 1620, t. 14, Notatka z kontroli szkolenia elewów PSZ w Kętrzynie w dniu 12 I 1968 r., s. 1–2.

¹⁴ AIMON w Modlinie, 21/91, t. 116, Zarządzenie nr 243/GIOT – wiceministra ON gen. dyw. G. Korczyńskiego z 16 X 1967 r. zatwierdzające i wprowadzające do użytku z dniem 2 XI 1967 r. Program szkolenia Podoficerskiej Szkoły Zawodowej Wojsk Ochrony Pogranicza, s. 6–8.

Szkolenie resortowe i pozaresortowe

Z grupy absolwentów PSZ WOP po zakończeniu praktyki i odbyciu zasadniczej służby wojskowej powołano do zawodowej służby wojskowej:

- w roku 1967/1968 – 72 absolwentów (wskaźnik 61 proc.),
- w roku 1968/1969 – 84 absolwentów (wskaźnik 48 proc.)¹⁵.

Od 1 października 1969 r. do użytku w tej formacji został wprowadzony nowy program szkolenia Podoficerskiej Szkoły Zawodowej WOP. Jednocześnie przestał obowiązywać dotychczasowy, którym posługiwano się od 16 października 1967 r.

Zgodnie z nowym programem szkolenia dla żołnierzy w tej grupie przewidywano ogółem aż 1800 godzin nauki (100 proc.) w ciągu 265 dni szkoleniowych (210 dni po siedem godzin i 55 dni po sześć godzin szkolenia). Szkolenie w PSZ WOP w Kętrzynie realizowano w dwóch okresach: podstawowym (w październiku i listopadzie) oraz drugim (od grudnia do września następnego roku). Na szkolenie podstawowe przewidywano w tym programie 18,2 proc. czasu (328 godzin), natomiast na dalsze szkolenie – 81,8 proc. (1472 godziny).

Spośród działań szkolenia najwięcej czasu przeznaczano na:

- szkolenie bojowe – 71,6 proc.,
- szkolenie polityczne – 12,2 proc.,
- szkolenie wojskowe (ogólne) – 9,6 proc.,
- szkolenie techniczne – 6,7 proc.

Tabela 2. Podział godzin na działy szkolenia w PSZ WOP według programu obowiązującego od 1 października 1969 r.

Dział szkolenia	Szkolenie w podstawowym okresie (X–XI)	Szkolenia w drugim okresie (XII–IX)	Razem godzin w całym roku szkolnym	Odsetek godzin szkolenia
Szkolenie polityczne	40	180	220	12,2
Szkolenie wojskowe (ogólne)	68	104	172	9,6
Szkolenie bojowe	220	1068	1288	71,6
Szkolenie techniczne	–	120	120	6,7
Godziny szkolenia ogółem	328	1472	1800	100
Odsetek godzin szkolenia	18,2	81,8	100	

Źródło: AIMON w Modlinie, 21/91, t. 122, Program szkolenia Podoficerskiej Szkoły Zawodowej WOP obowiązujący od 16 X 1969 r., s. 11–13.

W dziale szkolenia bojowego według tego programu z 1288 godzin szkolenia (100 proc.) najwięcej czasu przeznaczano na:

¹⁵ ASG w Szczecinie, 1841, t. 8, Informacja o stanie ochrony granic PRL, 6 IV 1971 r., s. 29.

Kształcenie podoficerów zawodowych w Szkole Wojsk Ochrony Pogranicza...

- szkolenie graniczne – 31,1 proc. (400 godzin),
- szkolenie taktyczne – 30,9 proc. (398 godzin),
- szkolenie ogniowe – 18,6 proc. (240 godzin).

Tabela 3. Podział czasu szkolenia na przedmioty w ramach działu szkolenia bojowego w PSZ WOP według programu obowiązującego od 16 października 1969 r.

Przedmiot szkolenia bojowego	Liczba godzin w podstawowym okresie szkolenia (X–XI)	Liczba godzin w drugim okresie szkolenia (XII–IX)	Razem godzin w całym roku szkolnym	Odsetek godzin szkolenia
Szkolenie taktyczne	60	338	398	30,9
Szkolenie graniczne	52	348	400	31,1
Szkolenie ogniowe	40	200	240	18,6
Szkolenie inż.-sap.	15	30	45	3,5
OPBMar.	18	30	48	3,7
Szkolenie łączności	8	20	28	2,2
OPL wojsk.	5	15	20	0,9
Szkolenie kwaterm.	2	10	12	0,9
Terenoznawstwo	16	30	46	3,6
Art. broń panc. i raketowa	–	7	17	1,3
Tajne dowodzenie	–	10	10	0,8
Ogółem godzin	220	1068	1288	100
Odsetek godzin szkolenia	17,1	82,9	100	

Źródło: AIMON w Modlinie, 21/91, t. 122, Program szkolenia Podoficerskiej Szkoły Zawodowej WOP obowiązujący od 16 X 1969 r., s. 13.

Kolejny etat Ośrodka Szkolenia Wojsk Wewnętrznych wprowadzony zarządzeniem szefa Sztabu Generalnego WP nr 055/org. z 9 czerwca 1970 r. przewidywał stan zmienny szkolonych w PSZ WOP w Kętrzynie, który wynosił 145 elewów – w tej liczbie 25 elewów według nieetatowego stanu zmiennego z jednostek¹⁶. Zarządzeniem szefa Sztabu Generalnego WP nr 0125/org. z 22 grudnia 1970 r. określono stan zmienny szkolonych w PSZ WOP na 130 elewów, w tej liczbie 13 elewów według nieetato-

¹⁶ *Ibidem*, 2520, t. 47, Notatka służbowa płk. T. Góry w sprawie szkolnictwa w WSOWZ dla potrzeb WOP oraz Szkole Chorążych i PSZ Ośrodka Szkolenia WOP, 3 III 1976 r., s. 4.

wego stanu zmiennego z jednostek¹⁷. Jednak w następnym roku (1971) w PSZ WOP szkoliło się 145 elewów (nabór wynosił 158 kandydatów). Absolwentów tej placówki kierowano na następujące stanowiska służbowe dowódców:

- drużyn w strażnicach patrolowych,
- drużyn w szkołach podoficerów i młodszych specjalistów,
- posterunków obserwacji wzrokowo-technicznej (POWT – po kursie przekwalifikowania),
- drużyn w strażnicach technicznych (po kursie przekwalifikowania).

Mogli oni pełnić ponadto funkcje: pomocników dowódców plutonów w odwodach, podoficerów patrolowych placówek (po specjalnym przeszkoleniu) i podoficerów łączności (po kursie przekwalifikowania).

W tym czasie każdego roku z grupy podoficerów zasadniczej służby wojskowej kończących służbę przyjmowano w całej formacji jako kandydatów do służby zawodowej około 250 podoficerów¹⁸. W latach 1967–1971 PSZ WOP w Kętrzynie ukończyło łącznie 617 absolwentów, którzy zasilili jednostki tej formacji.

Tabela 4. Absolwenci PSZ WOP w latach 1967–1971

Rok ukończenia PSZ WOP	Liczba absolwentów
1967/1968	143
1968/1969	198
1969/1970	131
1970/1971	145
Ogółem absolwentów w latach 1967–1971	617

Źródło: ASG w Szczecinie, 2383, t. 39, Opracowanie płk. Jagodzińskiego *Szkolenie w Wojskach Ochrony Pogranicza* z 5 II 1983 r. przeznaczone do wydawnictwa „Dzieło II”, s. 8.

W tym czasie w grupie kandydatów na elewów szkoły zwracano uwagę m.in. na pochodzenie społeczne, wykształcenie i przynależność organizacyjną. Jesienią (25 września) 1972 r. do PSZ WOP wcielono np. 197 kandydatów. Większość z nich – 54,3 proc. (107) miała pochodzenie robotnicze, 23,3 proc. (46) pochodziło ze wsi, a 22,3 proc. (44) wywodziło się z rodzin inteligenckich.

Kandydaci posiadali w większości niskie wykształcenie i byli absolwentami: zasadniczej szkoły zawodowej (140), zasadniczej szkoły rolniczej (39) i szkoły przysposobienia rolniczego (3). Tylko dziewięć osób miało wykształcenie niepełne średnie

¹⁷ *Ibidem*, s. 5.

¹⁸ ASG w Szczecinie, 1841, t. 8, Informacja o stanie ochrony granic PRL, 6 IV 1971 r., s. 29.

ogólnokształcące, a sześć – niepełne średnie techniczne. Taki profil kwalifikacji był skutkiem dużego zapotrzebowania na kandydatów do służby wojskowej w innych jednostkach WP, które na tle WOP były bardziej „utechnicznione”.

W grupie kandydatów na żołnierzy zawodowych dawał się zauważyć duży odsetek przynależności do organizacji młodzieżowych: Związku Młodzieży Socjalistycznej (89), Związku Młodzieży Wiejskiej (53) i Związku Harcerstwa Polskiego (10). Tylko nieliczni deklarowali przynależność do innych organizacji – Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (3) i Kół Młodzieży Wojskowej.

Przed rozpoczęciem nauki w PSZ WOP olbrzymia większość kandydatów (157) uczyła się, 37 pracowało, a trzech odbywało zasadniczą służbę wojskową¹⁹.

Kolejnym zarządzeniem (MSW nr 058/org.) z 26 lipca 1973 r. został sformowany w Kętrzynie Ośrodek Szkolenia WOP, a w jego składzie – PSZ WOP ze stanem 126 podoficerów zawodowych z jednostek WOP (w dwóch turnusach w roku – razem 252 podoficerów zawodowych). Ponadto zarządzeniem MSW nr 0104/org. z 19 listopada 1973 r. wprowadzono w:

- Ośrodka Szkolenia Podoficerów i Młodszych Specjalistów WOP w Pomorskiej BWOP (Szczecin) – pluton przeszkolenia podoficerów zawodowych służby samochodowej o stanie zmiennym 18 podoficerów zawodowych,
- Ośrodka Szkolenia Podoficerów i Młodszych Specjalistów WOP Bałtyckiej BWOP (Koszalin) – pluton przeszkolenia podoficerów zawodowych (dla potrzeb wojsk łączności i radiolokacji) o stanie zmiennym 24 podoficerów zawodowych z jednostek WOP)²⁰.

W tym czasie PSZ WOP nadal kształciła elewów na różne stanowiska podoficerskie w korpusie podoficerów piechoty, którzy po rocznej praktyce w jednostkach przyjmowani byli do służby zawodowej. Nauka w szkole trwała dwanaście miesięcy. W latach 1967–1974 PSZ WOP ukończyło łącznie 1074 podoficerów. Absolwentów szkoły kierowano bezpośrednio na praktykę do jednostek WOP lub na krótkoterminowe dodatkowe kursy, a następnie do jednostek²¹. Spośród 1074 podoficerów zawodowych wyszkolonych w PSZ WOP w Kętrzynie w latach 1967–1974 w służbie zawodowej pozostało 63,1 proc. (678) żołnierzy, co świadczy o stosunkowo dużym „odsiewie” podczas szkolenia.

---

¹⁹ *Ibidem*, 1862, t. 15, Meldunek o nastrojach wśród kadry i niektórych przedsięwzięciach w Ośrodku Szkolenia WOP za okres od 26 IX do 9 X 1972 r., s. 2.

²⁰ *Ibidem*, 2520, t. 47, Notatka służbowa płk. T. Góry w sprawie szkolnictwa w WSOWZ dla potrzeb WOP oraz Szkole Chorażych i PSZ Ośrodka Szkolenia WOP, 3 III 1976 r., s. 5.

²¹ *Ibidem*, s. 4.

Tabela 5. Wyniki działalności PSZ WOP w Kętrzynie w latach 1967–1974

Rok szkolny	Liczba elewów rozpoczynających naukę	Liczba absolwentów kończących szkołę	Liczba podoficerów pozostałych w służbie zawodowej	Odsetek podoficerów pozostałych w służbie zawodowej
1967/1968	157	143	72	45,9
1968/1969	213	198	84	39,4
1969/1970	154	131	93	60,4
1970/1971	158	137	91	57,6
1971/1972	136	118	85	62,5
1972/1973	199	166	133	66,8
1973/1974	227	181	121	53,3
Ogółem	1244	1074	679	54,6
Odsetek w stosunku do liczby elewów rozpoczynających naukę	–	86,3	54,6	

Źródło: *Informacja o działalności Wojsk Ochrony Pogranicza w latach 1971–1975* (oprac. DWOP – odpis w zbiorach autora), s. 81.

W latach 1970–1973 w PSZ WOP w trakcie nauki wyodrębniono grupę elewów przeznaczonych na stanowiska podoficerów patrolowych placówek WOP i przeszkolono ich zgodnie z oddzielnym programem. Pozwoliło to uniknąć zorganizowania dla tych elewów dodatkowego przeszkolenia po ukończeniu PSZ na odrębnych kursach, jak to praktykowano w latach wcześniejszych. W roku szkolnym 1972/1973 i 1973/1974 w PSZ WOP w Kętrzynie zorganizowano ogółem osiem plutonów szkolnych, w tym:

- cztery plutony dowódców drużyn piechoty,
- dwa plutony młodszych kontrolerów Kontroli Ruchu Granicznego,
- dwa plutony podoficerów patrolowych placówek.

W grupie 1074 podoficerów, którzy w latach 1968–1974 ukończyli PSZ WOP, największy odsetek stanowili podoficerowie specjalności:

- piechoty – 52 proc. (551),
- Wojskowej Służby Wewnętrznej – 33 proc. (tj. Zwiad i KRG – 359).

Najwięcej podoficerów zawodowych wyszkolonych w tych latach (60 proc.) otrzymało przydział do jednostek na granicy południowej i zachodniej (Karpacka, Górnośląska, Łużycka, Lubuska BWOP oraz Pomorska BWOP).

Tabela 6. Specjalności absolwentów PSZ WOP w latach 1968–1974

Specjalność absolwentów PSZ WOP	Liczba absolwentów	Odsetek ogółu absolwentów
Piechoty	551	52
WSW (Zwiad i KRG)	359	33
Wojsk radiotechnicznych	88	8
Wojsk łączności	20	2
Wojsk inżynieryjnych	18	2
Odeszło z WOP	38	3
Ogółem 1074	1074	100

Źródło: ASG w Szczecinie, 2520, t. 47, Notatka służbowa płk. T. Góry w sprawie szkolnictwa w WSOWZ dla potrzeb WOP oraz Szkole Chorążych i PSZ Ośrodka Szkolenia WOP, 3 III 1976 r., s. 7.

Spośród 1074 absolwentów PSZ WOP w Kętrzynie do trzech nadmorskich BWOP w latach 1968–1974 otrzymało przydział 25,5 proc. podoficerów (274). Najwięcej absolwentów PSZ WOP skierowano do Pomorskiej BWOP w Szczecinie (13,8 proc.), której personel ochraniał granicę lądową (zachodnią) i częściowo morską.

Tabela 7. Absolwenci PSZ WOP skierowani do nadmorskich BWOP w latach 1968–1974

Jednostka WOP	Liczba absolwentów skierowanych do BWOP	Odsetek absolwentów skierowanych do BWOP
12. Pomorska BWOP	149	13,8
15. Bałtycka BWOP	57	5,3
16. Kaszubska BWOP	68	6,3
Skierowani do nadmorskich BWOP	274	25,5
Liczba absolwentów ogółem	1074	100

Źródło: ASG w Szczecinie, 2520, t. 47, Notatka służbowa płk. T. Góry w sprawie szkolnictwa w WSOWZ dla potrzeb WOP oraz Szkole Chorążych i PSZ Ośrodka Szkolenia WOP, 3 III 1976 r., zał. nr 1: Zestawienie obrazujące rozdział do jednostek i wykorzystanie absolwentów PSZ WOP w latach 1967–1974.

Przeciętne tzw. wykruszenia elewów PSZ WOP podczas rocznej nauki wynosiły od 15 do 45 żołnierzy. Najczęściej o odejściu elewów ze szkoły decydowały następujące przyczyny:

- brak postępów w nauce,
- wykroczenia dyscyplinarne,
- odejścia na własną prośbę (76 proc.).

W latach 1968–1974 z ogólnej liczby 1074 podoficerów, którzy ukończyli PSZ WOP, przyjęto do służby zawodowej zaledwie 64 proc. (684). Zasadniczą przyczyną naboru relatywnie małej liczby podoficerów do służby zawodowej była ich rezygnacja ze starań o przyjęcie do tej służby podczas odbywania praktyki w jednostkach. Należy podkreślić, że w tym czasie zjawisko to było powszechne w całych Siłach Zbrojnych, w związku z czym MON wydało zarządzenie nr 8/MON z 5 lutego 1971 r. w sprawie służby wojskowej kandydatów na żołnierzy zawodowych²².

W dokumencie tym określono pojęcie służby wojskowej w charakterze kandydatów na żołnierzy zawodowych. Wprowadzono też postanowienia, że żołnierzom, którzy złożyli prośbę, a nie powoływano ich do zawodowej służby wojskowej, nie zaliczało się do czasu trwania zasadniczej służby wojskowej służby pełnionej w charakterze kandydatów na żołnierzy zawodowych. Żołnierzy tych zwalniano ze służby wojskowej w charakterze kandydatów na żołnierzy zawodowych i kierowano do odbywania zasadniczej służby wojskowej w jednostkach. Powyższe zarządzenie dotyczyło żołnierzy powołanych do służby wojskowej pełnionej w charakterze kandydatów na żołnierzy zawodowych po 1 marca 1971 r. Po wprowadzeniu tych regulacji odsetek absolwentów PSZ WOP w Kętrzynie powoływanych do służby zawodowej w latach 1973–1974 uległ nieznacznemu zwiększeniu²³.

W połowie 1973 r. ukazało się kolejne zarządzenie MON (nr 66/MON z 8 sierpnia 1973 r.) w sprawie przygotowywania żołnierzy do pełnienia zawodowej służby wojskowej w korpusie podoficerskim (Dz. Rozk. MON, nr 20, poz. 98), w którym określono nowe zasady naboru i szkolenia podoficerów oraz wyznaczono w Siłach Zbrojnych szkoły podoficerskie poszczególnych rodzajów wojsk i służb.

Zgodnie z nowymi ustaleniami nabór kandydatów chętnych do służby w Wojsku Polskim w charakterze podoficerów zawodowych odbywał się w powiatowych sztabach wojskowych spośród poborowych i przedpoborowych oraz w jednostkach wojskowych spośród podoficerów zasadniczej służby wojskowej.

Kandydaci do służby zawodowej w WOP zwerbowani przez terenowe sztaby wojskowe składali w powiatowych sztabach wojskowych podanie o skierowanie ich do służby np. w formacji WOP. Do wskazanych przez sztab WOP podoficerskich szkół WOP powoływano ich podczas wcielenia wiosennego lub jesiennego każdego roku.

Jednocześnie w jednostkach WOP prowadzono szeroką akcję werbunkową wśród szeregowych i podoficerów zasadniczej służby wojskowej (zgodnie z zarządzeniem nr pf-1/sztab. z 2 stycznia 1974 r. w sprawie organizacji i przeprowadzania rekrutacji kandydatów do wojskowych szkół zawodowych oraz ich uzupełniania w 1974 r.).

Pod koniec drugiego roku służby podoficerowie, którzy złożyli raporty o powołaniu ich do zawodowej służby wojskowej i zostali do niej przyjęci, byli wyznaczani na

---

²² *Ibidem*, s. 7.

²³ *Ibidem*, s. 8.

stanowiska podoficerów zawodowych, mianowani do stopnia starszego kaprała i kierowani do Szkoły Podoficerów Zawodowych WOP lub szkół innych rodzajów wojsk bądź służb na sześć miesięcy²⁴.

Od 1974 r. w związku ze zmianą systemu rekrutacji do służby w korpusie podoficerów zawodowych zaprzestano szkolenia kandydatów na podoficerów zawodowych wcielanych bezpośrednio ze środowiska cywilnego. Tylko w latach 1971–1975 korpus podoficerów zawodowych WOP uzupełniono ogólną liczbą 1155 żołnierzy (100 proc.), na co składało się:

- 45,3 proc. (523) absolwentów PSZ WOP,
- 33,8 proc. (391) podoficerów po zasadniczej służbie wojskowej,
- 15,1 proc. (174) podoficerów rezerwy,
- 5,8 proc. (67) absolwentów PSZ MON²⁵.

W tym czasie (w pierwszej połowie lat siedemdziesiątych) WOP pozyskiwały przeciętnie każdego roku po kilkunastu podoficerów – absolwentów PSZ MON. W roku 1972 otrzymano np. czternastu podoficerów zawodowych z MON, w roku 1973 – siedemnastu, a w 1974 – czternastu²⁶.

Zarządzeniem MON nr 66/MON z 8 sierpnia 1973 r. (Dz. Rozk. MON, nr 20, poz. 98) określono nowe zasady naboru i szkolenia podoficerów oraz wyznaczono w Siłach Zbrojnych szkoły podoficerskie poszczególnych rodzajów wojsk i służb. Zasady te zostały wprowadzone w WOP szyfrogramem nr 2030 (z 23 marca 1973 r.) oraz wytycznymi nr 466 z 27 listopada 1975 r.

Zmiany te polegały na wyeksponowaniu obok dotychczasowego źródła dopływu kandydatów do PSZ, czyli wojskowych komend uzupełnień, drugiego środowiska rekrutacyjnego, jakim były jednostki wojskowe. W związku z powyższym kandydaci do PSZ z WKU przechodzili początkowo sześciomiesięczne szkolenie w szkołach podoficerskich jednostek, a pod koniec odbywania dwuletniej zasadniczej służby wojskowej byli przyjmowani do służby zawodowej i po wyznaczeniu na stanowiska – kierowani na sześciomiesięczny kurs w PSZ. Na kurs ten kierowano też na tych samych warunkach kandydatów z jednostek – absolwentów szkół podoficerów i młodszych specjalistów, którzy zdecydowali się pozostać w wojsku w czasie odbywania zasadniczej służby wojskowej.

Z tych względów, począwszy od roku szkoleniowego 1974/1975, w PSZ WOP nie organizowano tradycyjnego szkolenia podoficerów spośród kandydatów bezpośrednio wcielanych przez WKU. Nie było również kursów dla podoficerów zawodowych²⁷.

²⁴ ASG w Szczecinie, 2520, t. 29, Pismo szefa sztabu WOP płk. dypl. Feliksa Stramika do szefów sztabów BWOP, 23 III 1974 r., s. 1–2.

²⁵ *Informacja o działalności Wojsk Ochrony Pogranicza w latach 1971–1975* (oprac. DWOP – odpis w zbiorach autora), s. 82.

²⁶ ASG w Szczecinie, 2520, t. 47, Notatka służbowa płk. T. Góry w sprawie szkolnictwa w WSOWZ dla potrzeb WOP oraz Szkole Chorążych i PSZ Ośrodka Szkolenia WOP, 3 III 1976 r., s. 6.

²⁷ *Ibidem*, s. 9.

Na początku 1975 r. zapotrzebowanie na podoficerów w tej formacji pokrywano w całości absolwentami własnych szkół podoficerskich, przyjmowanymi do służby zawodowej po ukończeniu zasadniczej służby wojskowej i odpowiednim kursie doskonalenia. Wakujące stanowiska podoficerów zawodowych były obsadzane czasowo podoficerami zasadniczej służby wojskowej. Według stanu na 1 stycznia 1976 r. w WOP wykazano 479 wakatów dla podoficerów zawodowych²⁸.

Należy podkreślić, że podoficerom zawodowym – absolwentom PSZ WOP (i innych PSZ) – z braku kadry oficerskiej powierzano również pełnienie obowiązków dowódców plutonów. Tylko w nadmorskich BWOP na początku roku 1985 służbę na tych stanowiskach pełniło ogółem 24 podoficerów (Pomorska BWOP – 10, Bałtycka BWOP – 6, Kaszubska BWOP – 8), a w całej formacji – 55²⁹.

Placówka szkoląca podoficerów zawodowych dla potrzeb tej formacji funkcjonowała w Kętrzynie do lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku. Jeszcze na podstawie zarządzenia MSW z 21 czerwca 1990 r. dowódca WOP w terminie do 31 lipca 1990 r. miał sformować w Centrum Szkolenia WOP w Kętrzynie – PSZ WOP o stanie osobowym 11 wojskowych i 150 żołnierzy stanu zmiennego z jednostek WOP³⁰.

Podsumowując dotychczasowe ustalenia, można stwierdzić, że grupa podoficerów zawodowych WOP do roku 1991 stanowiła znaczący komponent wśród personelu zawodowego tej formacji. W całym korpusie podoficerów zawodowych duży odsetek przypadła też na absolwentów PSZ WOP w Kętrzynie. I chociaż grupa ta była znacznie zróżnicowana, to jednak w późniejszym okresie właśnie z tego środowiska wywodziło się wielu chorążych i oficerów tej formacji, którzy podwyższali swoje kwalifikacje, uczestnicząc w różnych formach kształcenia w uczelniach cywilnych i wojskowych. Należy również podkreślić, że ze względu na braki kadrowe na stanowiskach oficerskich w jednostkach WOP przedstawicielom korpusu podoficerów zawodowych przychodziło często realizować zadania na stanowiskach, które nie były dla nich przeznaczone. Do końca funkcjonowania tej placówki kadre prowadzącą szkolenie słuchaczy powoływano z etatowego personelu Centrum Szkolenia WOP w Kętrzynie.

---

²⁸ ASG w Szczecinie, 2087, t. 2, Oprac. *Podstawowe dane o WOP*, 11 III 1975 r., s. 11.

²⁹ *Ibidem*, 2453, t. 14, Imienny wykaz podoficerów zawodowych, którym powierzono pełnienie obowiązków na stanowiskach dowódców plutonów, szefa oddziału WOP płk. W. Bergiela, 22 II 1985 r., s. 3–5.

³⁰ *Ibidem*, 2519, t. 104, Zarządzenie organizacyjne nr 0327/org., 25 VI 1990 r., s. 1.

Ireneusz Bieniecki

**Cadet training in the Officers Vocational
School of the Border Protection Army
in Kętrzyn between 1967-1991**

Summary

Article presents the organisation and process of the cadet training in the Officers Vocational School of the Border Protection Army in Kętrzyn between 1967–1991.

Key words: Officers Vocational School of the Border Protection Army in Kętrzyn, non-commissioner officers of Border Protection Army